

ปริญญาบัตรกับการศึกษาของบัณฑิต

พระวีระชาติ อธิสัทโธ (เพ็งแจ่ม)⁵⁵

บทคัดย่อ

บัณฑิต คือ ผู้ทรงความรู้ ผู้มีปัญญา นักปราชญ์ ผู้สำเร็จการศึกษาชั้นปริญญาซึ่งมี 3 ชั้น คือ ปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก เรียกว่า บัณฑิต มหาบัณฑิต ดุษฎีบัณฑิต บุคคลเหล่านี้ได้ผ่านการอบรมตนผ่าน ขบวนการทางการศึกษาอย่างเป็นขั้นตอน จึงเป็นบุคคลที่รู้ดี รู้ถูก รู้ชอบและรู้จริง ว่าความดีคืออะไร ความชั่วคืออะไร บัณฑิต อาจเป็นใครก็ได้ อย่างเช่น อาจเป็นผู้อ่านหนังสือไม่ออก อาจเป็นชาวไร่ชาวนา อาจเป็นผู้มีการศึกษาสูง แต่ไม่ว่าจะเป็นใครก็ตาม จะต้องเป็นคนดีมีใจผ่องใสอยู่เป็นปกติ ยึดมั่นในความเห็นถูกต้องสามารถ ดำเนินชีวิตอยู่ด้วยปัญญา

ปริญญาบัตรหมายถึงเอกสารแสดงการบรรลุความสำเร็จทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ไม่ว่าจะเป็นปริญญาตรี ปริญญาโท หรือปริญญาเอก เรียกเอกสารนั้นว่า ปริญญาบัตรปริญญาบัตรยังรวมไปถึง สมรรถภาพและจรรยาของบัณฑิตผู้แบกปริญญาด้วย แต่การตีค่าของปริญญายังขึ้นอยู่กับมาตรฐานและ แนวโน้มของแต่ละคนอยู่ อย่าไปเข้าใจผิดคิดว่าจบแล้วจะเอาปริญญาไปเป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ในสมัครงานทำได้ง่ายๆ เหมือนสมัยก่อนในยุคปริญญาแล่นประเทศอย่างนี้ เราจึงควรใช้เวลาที่เรียนอยู่อย่างมีเป้าหมาย ไม่ใช่ เรียนเพื่อสอบ สอบเพื่อจบ และจบเพื่อรับปริญญา แต่เป้าหมายควรอยู่ที่การพัฒนาคุณค่าในตนเองและชีวิต เพราะปัจจุบันบัณฑิตมีมากมาย แต่บัณฑิตที่มีคุณค่านั้นยังขาดแคลน

คำสำคัญ : ปริญญาบัตร, การศึกษา, บัณฑิต

ABSTRACT

The meaning of graduates is intellectuals, scholars, graduates and who is successfully the degree. There have three stages: Bachelor Degree, Master Degree, Programme and Doctor of Philosophy. These individuals have been trained through the process of their educational process. The person who knows what you like and what was real. What is goodness and what's evil. Graduates may be anyone like. As so as the person can't tread out, maybe a farmer, and may be highly educated. But whether they must be a good man, a cheerful mind. They have stretched in comments carried live by intelligence.

The meaning of Graduation is documented educational success in higher education. Whether a bachelor's, master's or doctoral degree. The documents that diploma. Degrees include competencies and ethics of Bachelor's degree. But the estimate also depends on the degree of standardization and trends of each person. Do not be mistaken, then took a degree in sacred job is simple. As before, in this study over the country. We should take that class is targeted. I learned to the

⁵⁵ นิสิตปริญญาเอก คณะพุทธศาสตร์ สาขาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น.

testin ordertograduateandgraduatedegree.But the goalshould beto developself-esteemand life.Currently,there are thousands ofgraduatesbut it is alsoa shortageof graduates withvaluable.

Keywords: diploma, education, graduate

ความนำ

ในทางพระพุทธศาสนานั้นพระพุทธองค์ได้จำแนกคนออกเป็น 2 ประเภทคือ คนพาลกับบัณฑิตคนพาลในภาษาบาลี ว่า พลติ อสสสติ จ ปสสสติ จาติ พาลो คนพาลหมายถึงคนที่มีชีวิตอยู่สักแต่ว่าหายใจเข้าใจออก หรือไม่ก็อยู่ไปแต่ละวันโดยไม่ทำประโยชน์อะไรเลย บางคนแม้จะไม่ก่อกรรมส่งผลเพียงแต่สนุกสนานบันเทิงลิ้มสร้างประโยชน์แก่สังคม คนเหล่านี้ท่านเรียกว่า คนพาล คนพาลจึงมีชีวิตอยู่เหมือนกับเทียนที่จุดไว้กลางแจ้งในเวลาวัน ไม่ได้ส่องแสงให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ใดเพียงแต่ไหม้ไ้ตนเองจนหมดไปฉับใด ชีวิตของคนพาลก็สักแต่ว่าอยู่อย่างหายใจเข้าหายใจออกไปวันๆ การใช้ชีวิตแบบคนพาลจึงเป็นการใช้ชีวิตที่ไร้ค่าหาประโยชน์มิได้เหมือนกับเทียนที่จุดในกลางแจ้งไม่ได้ทำให้เกิดประโยชน์อันใด ส่วนบัณฑิตในภาษาบาลี ว่า อนตฺถํ ปริวชเชติ อตฺถํ คนหาติ ปณฺติโตบัณฑิตย่อมเว้นสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ถือเอาแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ (อง. จตุกก(ไทย) ๒๑/๔๒/๗๐-๗๑.) ดังนั้น บัณฑิตจึงมีชีวิตอยู่เหมือนกับเทียนจุดไว้ในที่มีด้อมส่องแสงหรือส่องทางให้แก่คนที่ต้องการเห็นทางเป็นเทียนส่องธรรมที่ให้แสงสว่างแก่บุคคลที่ใครในประโยชน์ตนและผู้อื่น เป็นแสงแห่งการสร้างคุณค่าสร้างประโยชน์ และสร้างความหวังแก่สังคมชีวิตของคนที่เป็นบัณฑิตจึงเป็นชีวิตที่สร้างความยุติธรรมให้กับสังคมนั่นเอง

ในสร้างบัณฑิตควรจะเริ่มต้นที่การเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมและบุคลิกอุปนิสัยของบัณฑิตโดยให้บัณฑิตมีจิตพร้อมที่จะสละเวลา คำนึงถึงส่วนรวม คำนึงถึงผู้อื่น คำนึงถึงประโยชน์สุขของผู้ร่วมในสังคมเดียวกันและแสดงออกในรูปของพฤติกรรมที่เกิดขึ้นด้วยความสมัครใจ และมุ่งประพฤติปฏิบัติให้ผู้อื่นมีความสุขโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความตั้งใจดีและเจตนาดี ทุกคนที่เกิดมาในโลกนี้ มีสิ่งที่จะต้องเสริมสร้างควบคู่กันไปทั้ง 2 ด้าน คือ ด้านการเสริมสร้างวิชาความรู้ทางโลก และการเสริมสร้างวิชาความรู้ทางธรรม

ในเสริมสร้างวิชาความรู้ทางโลก มีเป้าหมายเพื่อให้เรารู้จักวิธีแสวงหาปัจจัยสี่มาเลี้ยงตน ทำให้เราได้รับความสุขและความสำเร็จในชีวิต

ในเสริมสร้างวิชาความรู้ในทางธรรม มีเป้าหมายเพื่อฝึกฝนอบรมจิตใจของเราให้สะอาด บริสุทธิ์ เพื่อจะได้เข้าถึงแหล่งแห่งสติ แหล่งแห่งปัญญาที่สมบูรณ์ ซึ่งจะส่งผลให้ชีวิตจิตใจของเราสะอาดบริสุทธิ์สูงส่งยิ่งขึ้น จนกระทั่งหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งหลาย ได้เข้าถึงความสุขที่แท้จริง ที่อยู่ภายในตัวของเรา

ดังนั้น มนุษย์ทุกคนในโลกนี้ ต่างมีความปรารถนาเหมือนกัน คือ ปรารถนาความสุขและพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ที่สมบูรณ์ มีความรู้ความสามารถ แดกฉานทั้งทางโลกและทางธรรม จึงได้พยายามศึกษาค้นคว้าหาความรู้ให้สูงขึ้นไปตามลำดับ ตั้งแต่ชั้นประถม มัธยม อุดมศึกษา ปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก เมื่อจบปริญญาแล้ว เขาก็เรียกว่า “เป็นบัณฑิต” “เป็นมหาบัณฑิต” “เป็นด็อกเตอร์” ได้รับการยอมรับจากสังคมว่า เป็นคนมีความรู้ คนมีปัญญา นี่คือ บัณฑิตในทางโลกที่คนเขาเรียกกันในปัจจุบัน

ความสำคัญของบัณฑิตกับปริญญาบัตร

ดังนั้นบัณฑิตนั้นคนเรามาจะวัดกันด้วยระดับความรู้เนื่องกับใบปริญญา ซึ่งเป็นใบปริญญาที่เกิดจากระบบการศึกษาเท่านั้น ความเป็นจริงใบปริญญาที่ดีย่อมมีลักษณะที่ส่งงานอันปลั่งประกายออกมาจากภายใน และมีความเชื่อมั่นในตนเอง เป็นบุคคลที่น่าเลื่อมใส ใครได้เข้าใกล้แล้วได้รับแล้วย่อมได้ความสบายใจเข้าสู่ตัวเขาด้วย ซึ่งคุณสมบัตินี้ทำให้คนรอบข้างอยากจะเข้าใกล้ ดังนั้น ปริญญาบัตรจึงไม่ควรให้คำจำกัดความอยู่แค่ใบปริญญาทางโลกเท่านั้น ควรให้ความสำคัญกับคุณสมบัติที่มีอยู่ภายในคือคุณธรรมด้วย ให้ปริญญาแห่งความรู้ทั้งสองส่วนนี้ควบคู่กันไปจึงจะเกิดความความสมดุลในความเป็นบัณฑิตที่พึงประสงค์

คำว่าบัณฑิต แปลว่า ผู้ฉลาดซึ่งหมายถึง ฉลาดที่มีปัญญาคือตัวหลักต้นอยู่เบื้องหลัง(พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๔: ๖๖๒.) สำหรับสิ่งที่จะวัดคุณลักษณะของความฉลาดนั้นสามารถวัดได้ 3 ประการ คือ (1) รู้ หมายถึง การรู้ว่าอะไรควรอะไรไม่ควร อะไรดีอะไรชั่ว อะไรถูกอะไรผิด อะไรสูงอะไรต่ำ ซึ่งการรู้ในลักษณะนี้มุ่งเน้นที่ การรู้สภาวะทุกอย่างที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง (2) ตื่น หมายถึง การที่สภาพจิตของมนุษย์ตื่นจากการครอบงำด้วยความอยากที่เกินขอบเขตและไร้ขีดจำกัด สภาวะจิตที่ตื่นจากการครอบงำของความโกรธ และเกลียดชังที่ไม่พึงปรารถนาและสภาวะจิตที่ตื่นจากความไม่รู้ (อวิชชา) ที่บังใจจนนำไปสู่การตัดสินใจกระทำโดยขาดความยั้งคิดและรู้เท่าทัน (3) เบิกบาน หมายถึง สภาพจิตของบัณฑิตมีความสุข สดชื่น และเบิกบานประดุจดอกบัวในยามเช้าที่พร้อมเผชิญหน้ากับสิ่งต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการใช้ชีวิตการทำงานและเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นๆ ในสังคม

คำว่าปริญญา=ความรู้ กำหนดรู้ ความหยั่งรู้ ความรอบรู้ ชั้นความรู้ชั้นมหายซึ่งประสาทให้แก่ผู้ที่สอบไล่ได้ตามที่กำหนดไว้ ถ้าประสาทแก่ผู้ทรงวิทยาคุณหรือผู้ที่เกียรติดำรงที่เห็นสมควรเรียนว่า ปริญญา กิตติมศักดิ์ (ป: สปรัชญา) ปริญญาบัตร น. บัตรที่แสดงวิทยฐานะของผู้สำเร็จการศึกษาว่ามีศักดิ์และสิทธิ์ระดับปริญญา (อ่างแล้ว, หน้า ๗๑๗.)

คำว่าปริญญาบัตร เป็นผลิตผลอันสืบเนื่องมาจากกรรมวิธีในการวัดผลทางการศึกษา แต่ควรสมบูรณ์แบบของปัญญานั้น ย่อมมีความหมายรวมไปถึง สมรรถภาพและจรรยาของบัณฑิตผู้แบกปริญญาด้วย แต่การตีค่าของปัญญายังขึ้นอยู่กับมาตรฐานและแนวโน้มของแต่ละคนอยู่ อย่าไปเข้าใจผิดคิดว่าจบแล้วจะเอาปริญญาไปเป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ในสมัครงานทำได้ง่ายๆ เหมือนสมัยก่อนในยุคปฏิญญาล้นประเทศอย่างนี้ เราจึงควรใช้เวลาที่เรียนอยู่อย่างมีเป้าหมาย เป้าหมายของเรา ไม่ใช่เรียนเพื่อสอบ สอบเพื่อจบ และจบเพื่อรับปริญญา แต่เป้าหมายเราที่ควรจะเป็น คือ เรียนเพื่อพัฒนาคุณค่าในตนเอง เพราะปัจจุบันบัณฑิตมีมากมาย แต่บัณฑิตที่มีคุณค่านี้ยังขาดแคลน

คุณลักษณะของบัณฑิต

ในพระพุทธศาสนาการวัดความเป็นบัณฑิตกันที่การรู้จักใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า

ทิฏฐุ ธมฺเม จ โย อตฺถโธ โย จตฺถโธ สมปรายิโก

อตถาภิสมยา อีโร ปณฺทิตโต ปุจฺจจติ (มงคลสูตรที่ปณี (ปฐโม ภาค), ๒๕๕๒: ๑๕.)

ผู้มีปัญญาท่านเรียกว่า บัณฑิต เพราะรู้จักประโยชน์ 2 ประการ คือประโยชน์ปัจจุบันเฉพาะและประโยชน์ระยะยาวในอนาคต โย โหติ พุตโต จ วิสารโห จ แปลความว่า ผู้ฉลาด แก่กล้า คงแก่เรียน ทรงธรรมและประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรม ผู้มีลักษณะ เช่นนั้นเรียกว่าบัณฑิต อย่างเช่น การที่พระเถระทั้ง 2 รูป ที่ประพฤติปฏิบัติสมควรแก่ธรรม จึงได้เรียกว่า สังฆโสภณ (อง.จตุกก. ๒๑/๗/๑๒.) (ผู้ทำหมู่คณะให้งดงาม)เพราะท่านดำรงตนเป็นบัณฑิตดำเนินชีวิตเป็นประโยชน์แก่ชาวโลกตลอดเวลา กระทั่งในวาระสุดท้ายในชีวิตของท่าน ท่านเหล่านั้นได้เป็นผู้ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าเพราะสร้างประโยชน์สม่ำเสมอ

ในคุณลักษณะของบัณฑิตตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิ ในมุมมองของสังคมต่อภาพรวมของผู้ใช้บัณฑิต ทั้ง 5 ได้แก่

1. ด้านคุณธรรมจริยธรรม
2. ด้านความรู้
3. ด้านทักษะทางปัญญา
4. ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ
5. ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

เพื่อให้ได้ข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในการวางแผน กำหนดเป้าหมาย ทิศทาง เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการและเป็นที่ยอมรับของสังคมต่อไป

ท่านทั้งหลายมีความรู้ระดับปริญญาตรีแล้ว จัดว่าเป็นบัณฑิตในทางโลก แต่อาจจะยังไม่เป็นบัณฑิตในทางธรรม ถ้าท่านยังไม่สามารถจะค้นเอาความรู้ที่ออกมาปรับใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม เมื่อท่านเป็นพุทธศาสนิกชนแล้ว ท่านต้องกลั่นเอาความรู้ที่เรียนมาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและศาสตร์สาขาต่างๆ ประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

คุณค่าของบัณฑิต

บัณฑิตทั้งหลายไม่ประพฤติก้าวร้าว เพราะเหตุแห่งความสุขของตน ถึงถูกความทุกข์กระทบแล้ว พลาดจากสมบัติ ก็สงบ ย่อมไม่ละทิ้งธรรมเพราะความรักและความซึ้ง

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตรัสไว้ใน ขุททกนิกายว่า “บัณฑิตทั้งหลายไม่ประพฤติก้าวร้าว เพราะเหตุแห่งความสุขของตน ถึงถูกความทุกข์กระทบแล้ว พลาดจากสมบัติ ก็สงบ ย่อมไม่ละทิ้งธรรมเพราะความรักและความซึ้ง”(ขุ.ธ. ๒๕/๘๔/๕๔.)

ยศย่อมเจริญแก่ผู้ขยัน

มีสติ มีภาระงานสะอาด

ทำงานด้วยความรอบคอบระมัดระวัง

เป็นอยู่โดยชอบธรรม ไม่ประมาท (ขุ. ธ. (ไทย) ๒๕/๒๔/๓๒.)

ด้วยเหตุที่สังคมโลกกำลังเปลี่ยนแปลงอย่างกว้างขวาง รวดเร็ว รุนแรงอย่างต่อเนื่องและไม่หยุดยั้ง จึงต้องทำให้องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนในยุคนี้จึงต้องมีการปรับปรุง ปรับตัวตามกระแสของการเปลี่ยนแปลง

ให้ทันกับสถานการณ์ต่างๆ ในยุคโลกาภิวัตน์นี้ ในยุคนี้เป็นยุคที่คนไม่อึดในกามคุณ แม้จะมีความรู้มากมายสักปานใดก็ไม่ทำให้คนอึดในกามคุณได้ มีเท่าไรก็ไม่พอ

การรู้จักพอเป็นวิสัยที่มนุษย์อาจสร้างให้เกิดขึ้นแก่ตนได้ ซึ่งเราอาจเรียกว่า วิสัยของบัณฑิต นักปราชญ์ ท่านเหล่านั้นสามารถสอนตัวเองได้ แม้ในยามตกทุกข์ได้ยากก็ไม่ทิ้งคุณธรรม ดังนั้น เมื่อพวกเราได้ยินได้ฟังแล้ว ต้องหมั่นสอนตัวเองให้ได้ คุณธรรมใดที่ยังบกพร่อง ให้หมั่นฝึกฝนตนให้ยิ่งๆ ขึ้นไป เพื่อความบริสุทธิ์บริบูรณ์ของตัวเรา ฝึกตัวกันเรื่อยไป อย่าได้หยุด จนกว่าจะหลุดพ้นจากกิเลสอาสวะกันทุกๆ คน

คุณลักษณะของปริญญบัตร

ใบที่หนึ่ง ใบปริญญาแห่งการศึกษา

ไม่ว่าจะวิชาการประสบการณ์ การเรียนรู้ต่างๆ ย่อมมีคุณค่าในตัวมันเพราะเป็นพื้นฐานของการดำเนินเรื่องราวในชีวิตต่อไป

ใบที่สอง ปริญญาแห่งความสำเร็จในหน้าที่การงาน

ไม่จำเป็นต้องเป็นงานที่มีหน้าที่ใหญ่โตมากนัก แต่ต้องเป็นงานที่ทำด้วย กายสุจริต วาจาสุจริต วิถีสุจริต ไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับตนเองและสังคมเท่านั้น ก็เป็นงานที่ยิ่งใหญ่กว่างานใดๆ แล้ว

ใบที่สาม ใบปริญญาแห่งชีวิต หรือ ปริญญาใจ

ครอบครัว (สามี ภรรยา ลูก) ใช้สิ่งจำเป็นหรือ ที่บุรุษ สตรี ทุกคนเกิดมาบ้างก็บอกว่าจำเป็นเพราะตอนแก่ไม่มีคนดูแล บ้างก็บอกว่าต้องการสืบพันธุ์หรือญาติ แต่การดำเนินชีวิตของคนเราจะสมบูรณ์แบบหรือดีได้นั้น บางครั้งก็ไม่จำเป็นต้องมีครบทุกอย่าง เพียงแต่เราไม่ต้องให้มีมากเกินไป ไม่อยากได้มากเกินไป ไม่หวังมากเกินไป แค่นี้ชีวิตเราก็ดีพอแล้ว (บทความพิเศษ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประกาศิต อานุภาพแสนยาวกร ,ออนไลน์: วันที่ ๓๐ ธันวาคม ๒๕๕๗)

คุณค่าของปริญญบัตร

ปริญญบัตรเป็นก็เหมือนใบเบิกทางสู่อนาคตที่รุ่งโรจน์ คนเราในปัจจุบันจึงนิยมศึกษาเพื่อที่จะได้รับใบปริญญา ถ้าไม่มี ตำแหน่ง หน้าที่การงาน อาจก้าวหน้าช้า ด้วยขาดวุฒิทางการศึกษา อันเป็นสิ่งทางสังคมได้กำหนดไว้

1. คุณค่าอันเป็นส่วนบุคคล
2. คุณค่าทางสังคม
3. คุณค่าที่มีอยู่ในตัวปริญญาเอง
4. คุณค่าที่เทียบกับเงินตรา

แต่ถ้าว่าความสามารถของบุคคลต่างหากที่สำคัญ ถ้าไม่มีความสามารถ หน้าที่การงานก็ไม่ก้าวหน้า ปริญญาก็ใบก็ช่วยไม่ได้ บางคนประสบความสำเร็จมากมาย ทั้งที่ไม่มีปริญญาดิตดตัวเลยสักใบ เพราะฉะนั้นประโยชน์ของปริญญาก็ไม่เกี่ยวกับที่ว่ามีปริญญามาจากที่ใด ประโยชน์ของมันก็ยังเหมือนเดิม

ด้วยเหตุนี้เองจึงอยากเตือนให้ผู้ที่มีความรู้ในทางโลก ไม่ว่าจะจบปริญญาระดับไหน มากมายก็สักก็ตาม อย่าเพิ่งหลงดีใจว่า เรามีความรู้ทางโลก เรามีใบปริญญามากมายแล้ว เราสามารถดำรงชีพในโลกใบนี้ได้อย่างสบาย ถ้าผู้จบปริญญาแล้วมีความพองตัวอย่างนี้อาจเป็นภัยกับตนเองในอนาคตก็ได้เพราะใบปริญญาเป็นเพียงความรู้ที่เกิดจากขบวนการศึกษาทางด้านเอกสารหรือเรียกว่าอย่างหนึ่งว่าเป็นความรู้ภายนอกนั่นเอง แต่ในโลกใบนี้ยังมีความรู้อีกชนิดหนึ่งที่คนเราควรทำให้แจ้ง นั่นก็คือ ความรู้ภายในที่มีความละเอียดลึกซึ้งที่มนุษย์จะต้องเรียนรู้ ถ้าถามว่าไม่รู้ได้หรือไม่ คำตอบคงต้องตอบว่าไม่ได้ เพราะเป็นความรู้ที่มนุษย์ทุกคนควรทำความเข้าใจให้เห็นถึงสถานะที่มันมีและมันเป็นที่เราเรียกว่าความรู้ทางธรรม ความรู้ทางธรรมเป็นที่ปรากฏอยู่ทุกสถานการณ์ที่มนุษย์เราประสบ ถ้ามนุษย์เราตามมันไม่ทัน มนุษย์เราก็ตกเป็นทาสของมันอยู่อย่างนี้เรื่อยไปไม่มีที่สิ้นสุด มนุษย์เราก็จะเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในทะเลแห่งความทุกข์อยู่รำไป เพราะฉะนั้นให้มนุษย์เราทุกคนหมั่นทำใจหยุดใจนิ่งทุกวันทุกเวลา เพื่อเข้าถึงความรู้ทางธรรมที่ปรากฏอยู่ในตัวเราทุกคนตามรู้มันให้ได้ เพราะธรรมนั้นจะบอกถึงความไม่ปลอดภัยในภพชาติของมวลมนุษยชาติบัณฑิตที่จบจากการศึกษาค้นคว้าทางด้านเอกสารจนได้รับใบปริญญาในวันนี้ควรทำความเข้าใจว่าเรายังอีกหนึ่งใบปริญญาที่เราจะต้องศึกษานั้นคือ ใบปริญญาศีวิตรหรือเรียกอีกอย่างว่าใบปริญญากายธรรมนั่นเอง ส่วนความรู้ในทางโลกบางสาขาวิชานั้นไม่รู้ไม่เป็นไรแต่ความรู้ทางธรรมควรรู้แจ้งเป็นอย่างยิ่งนี้เป็นวิสัยของบัณฑิตที่สากล

บรรณานุกรม

พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฉบับภาษาไทย กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554. กรุงเทพมหานคร: บริษัทศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), 2554.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประกาศิต อานุกาฬแสนยากร, รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ, มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ, (บทความพิเศษ) www.tec.sskru.ac.th_UserFiles (วันที่ 30 ธันวาคม 2557)